

Küsimusleht nr. 98

Loomakasvatus

Eestlaste tähtsaim elatusala — põllundus on alati olnud lahutamatult seotud loomakasvatusega. Kaasajal pööratakse meil eriti suurt tähelepanu loomakasvatuse edasiarendmisele ja selle produktiivsuse tõstmisele. Et jälgida sellel alal toimunud muudatusi, on vajalik koguda täiendavaid teateid loomakasvatuse kohta minevikus. Palume Teid järgneva küsimustiku alusel anda ülevaade Teie ümbruskonna loomakasvatusest. Vastamisel palume võimaluse piires kinni pidada nähtuste ajalisest järgnevusest, esitades teateid möödunud sajandi lõpu, I Maailmasõjaeelsete, 1920-ndate ja 1930-ndate aastate ning kollektiviseerimiseelsete (1944—1949) aastate kohta. Kui pole võimalik saada andmeid kõigile küsimustele sellises ajalisel lõikes, oleme siiski väga tänulikud iga meile saadetud vastuse eest.

Andmed palume esitada vähemalt kolme erineva suurusega talu (kehvik, keskmik, suurtalu) kohta eraldi.

Karjandus

Üldisi andmeid

Loomi

1. Talu suurus

ületalve: lehmi

põldu

mullikaid

heinamaad

hobuseid

karjamaad

lambaid

Elanike arv

sigu

kanu, parte, hanesid
(eraldi)

suvel:

2. Missugused karjapidamisega seotud tööd olid meeste, naiste ja laste ülesandeks?

3. Igapäevane tööde järjekord laudas.

4. Kui palju tuli varuda sööta talveks ühe hobuse, lehma, lamba kohta ja mida?

5. Mida kasutati allapanuks? Kas veiste asemete tegemisel sõnnik jäeti paigale või tõsteti iga päev lauda ukse juurde (keset lauta) hunnikusse? Kas talvel on laudast sõnnikut välja veetud?

6. Missugustest loomadest ja mil viisil (piim, liha; peki- ja peekonisead, veised: elusloomad, nahad jm.) müügist sai talu kõige enam sissetulekut? Kuidas muutusid aja jooksul turu nõudmised karjasaaduste osas? Kuhu ja kellele müüdi karjasaadusi? Kes peres tegeles sellega?

7. Millal hakati muretsema tõuloomi (hobune, lehmad, sead)? Kust neid saadi?

8. Kas ja missuguste loomadega võeti osa põllumajandusnäitustest? Kus? Millal?

9. Kuidas valvati ja abistati loomi poegimisel? Kas sel puhul on laudas ka magatud? Kirjeldage seda lähemalt. Kas loomade poegimisega oli seotud mingi kombestik? Kas poegimise nädalapäeva, ilma jm. järgi ennustati noorte loomade tulevase omadusi?

10. Kuidas ja kus tapeti loomi (nii veiseid kui vasikaid, lambaid, sigu)? Kirjeldage loomade nülgimist (karva võtmist).

Hobused

11. Hobuse nimetused ea, soo ja välimuse järgi (*kõrb, ruun* jm.). Nende tähendused.

12. Missugustest tundemärkidest otsustati hobuse headust?

13. Iseloomustada kohalikku hobusetõugu.

14. Kus peeti hobuseid talvel (eraldi tallis, rehealuses), suvel halva ilmaga?

15. Kirjeldage hobuste söötmist talvel (mitu korda, mis aegadel, söötade järjekord ja hulk) ja jootmist. Kuidas valmistati jahujooki? Selle nimetus.

16. Kas oli tuntud varemalt hobuste jootmine üle rehetoa läve? Miks seda tehti ja millal viimati esines?

17. Kas hobuste anti kevad-suvisel perioodil lisa sööta (kõnnitööde jm. raskemate tööde ajal)? Mida?

18. Kuidas hoolitseti hobuste eest (sugemine, talvel püherdamine, suvel ujutamine, suu puhastamine — rookimine)?

19. Kas peres kasvatati ise noorhobuseid (ainult enda tarbeks, müügiks)?

20. Millal enamasti toimus hobuste poegimine? Kuidas võõrutati varssa imemiselt?

21. Kuidas vabaneti vanadest ja vigastest hobustest?

Veised

22. Veiste nimetused ea, soo, välimuse järgi (*õhv, päits* jne.). Nende tähendused.

23. Missugustest tundemärkidest otsustati lehma headust?

24. Iseloomustada kohaliku veisekarja tõugu.

25. Kirjeldada veiste söötmist talvel (mitu korda, mis aegadel, söötade järjekord ja hulk).

26. Kas aganad (hekslid) anti kuivalt ette või hautati neid? Kuidas seda tehti (kuum vesi, jahu, sool jm.)? Nimetus. Kas anti ette kohe jahtunult või lasti käärima minna (hautatult)? Kus ja millises nõus hautati aganaid? Millega anti seda loomadele ette?

27. Kuidas joodeti veiseid talvel, suvel (laudas, jääaugul, kaevul)? Kuidas toimus veekandmine lauta? Millal hakati vett lautadesse juhtima? Kuidas?

28. Kirjeldage erinevusi veiste söötmisel ja jootmisel (lüksilehm, aher, mullikas, pull, lehm enne poegimist, pärast poegimist).

29. Millal hakati ulatuslikumalt kasutama ristikkeina, timutit jm. ning söödajuurikaid (milliseid)?

30. Mitu korda lüpsiti lehma suvel, talvel? Kuidas puhastati nidad enne lüpsmist (pesti, pühiti)? Kas lüpsmisel kasutati istet? Milline see oli? Kus see tavaliselt seisis?

31. Kui kaua ei andnud lehm piima enne uut poegimist? Kas talus oli piimavahe ja kui kaua?

32. Kui palju andis keskmise headusega lehm piima päevas (suvel, talvel)? Piima- ja võitoodang aastas.

33. Kuidas kasutati talus piima?

34. Kui palju raha saadi piima eest (kuus ühe lehma pealt)?

35. Mis ajal lehmad harilikult poegisid? Kas korraldati vasikate sündimine kevadeks? Miks?

36. Kas poegivaid, haigeid loomi toodi eluruumi? Miks? kus neid seal hoiti ja kui kaua?

37. Kas vasikal lasti imeda? Kui kaua? Miks? Vasika toitmine esimestel päevadel ja hiljem.

Lambad

38. Lammaste nimetused ea, soo, välimuse järgi (*utt, tall, oinas* jm.). Nende nimetuste tähendused.

39. Iseloomustada kohalikku lambatõugu (villa omadused jm.).

40. Kuidas ja kus joodeti lambaid (suvel, talvel)?

41. Kirjeldada lammaste söötmist talvel (mitu korda, mis aegadel, söötade järjekord ja hulk). Kas valmistati lammastele lehiseid (vihtu)? Mis puu lehtedest? Kuidas neid tehti, kus hoiti talvel?

42. Mitu korda aastas ja millal niideti (pügati) lambaid? Kuidas seda tehti (maas, pingil)?

43. Kas tunti ka lammaste lüpsmist? Milleks kasutati lambapiima? Millal viimati?

44. Kas varem on peetud ka kitsi? Kui palju? Mis kasu nad andsid?

Sead

45. Sigade nimetused ea, soo, välimuse järgi (*põrsas, orikas, kull, ups* jm.). Nende nimetuste tähendused.

46. Iseloomustada kohalikku sigade tõugu.

47. Kirjeldada sigade söötmist (mitu korda, mis aegadel, söötade järjekord, hulk). Kuidas, millal ja kui kaua nuumati sigu?

48. Kas rehetas asus toober või kivist raiutud nelinurkne anum, milles hoiti looma (sea) sööki? Kuidas seda kutsuti? Kus see nõu paiknes? Kui suur see oli?

49. Kas peres kasvatati ise põrsaid või saadi neid mujalt? Kust? Tasu nende eest?

50. Kas kasvatati peki- või peekonsigu müügiks? Millal loobuti pekisigade kasvatamisest?

51. Kas sigadel oli oma lauda juures tarastatud aed? Selle nimetus. Kuidas pääsesid sead laudast aeda (ise vabalt, aeti päevaks lauda ukse kaudu)?

Kodulinnud

52. Iseloomustada kohalikku kanade tõugu.

53. Kirjeldada kanade jt. kodulindude toitmist.

54. Millal oli kanade normaalne munemisaeg? Mitu muna keskmiselt munes kana aastas?

55. Millised olid kanapesad? Kuhu neid paigutati?

56. Mida tehti kanadega, kes kippusid hauduma?

57. Millal hakati tegema traatvõrgust kanaaedu? Kui üldiselt see levis?

59. Milleks peeti hanesid ja parte?

58. Kuidas kaitsti kodulinde kullide, rebaste jt. eest?

60. Kuivõrd levis kalkunite pidamine? Miks kalkunite kasvatamine ei võtnud laiemat ulatust?

Koostanud I. Jaagosild